

Von Rich, AB Wurckman

Permanente polemist of vulgaire hork

Herman Brusselmans en zijn strijd tegen de Literatuur

RICK HONINGS

Veelschrijver Herman Brusselmans (Hamme 1957) geldt als een uniek fenomeen in de Nederlandse literatuur.¹ Sinds hij in 1982 debuteerde met de verhalenbundel *Het zinneloze zeilen*, schreef hij meer dan zestig boeken en honderden columns voor verscheidene tijdschriften, variërend van *Humo* en *Playboy* tot het hondenblad *Woef*. Daarom karakteriseert hij zichzelf als een *compulsive writer*: 'Zodra het in me opkomt, moet het d'r uit.'² Bovendien geldt hij als een publieke figuur, door zijn optredens in televisieprogramma's als het Vlaamse *Studio 1* (waar hij als oud-profvoetballer geregeld zijn mening verkondigt over voetbal) en *De wereld draait door* (waar hij te pas en te onpas uitlegt dat hij de 'beste beffer van Vlaanderen' is).

Een literaire André van Duin

Toch heeft zijn bekendheid niet bijgedragen tot zijn literaire roem. In de kritiek wordt hij nog altijd niet of nauwelijks serieus genomen. Dat hangt volgens Brusselmans samen met het feit dat hij geldt als vertegenwoordiger van het humoristische genre: 'de André van Duin van de letteren.'³ Hoewel sommige passages van zijn werk gekenmerkt worden door diepe ernst, vooral als hij schrijft over zijn angsten en de dood van zijn moeder, bevat Brusselmans' oeuvre ook een stevige dosis humor. In zijn fictief-autobiografische romans speelt hij daarnaast, net als in zijn optredens, een spel met feit en fictie. Dat doet hij door bekende personen op te voeren, waarmee hij, net als een cabaretier, choqueert, vaak met politiek incorrecte grappen van het kaliber: 'Hugo Claus wou vorig jaar al tot euthanasie overgaan, maar hij was het vergeten.'⁴ Of tijdens een literair optreden gedurende de Boekenweek van 2009: 'Ze hebben me gevraagd of ik iets rond het thema van het jaar kon doen. Maar ik heb geen dierenverhalen. Ik ben er wel een aan het schrijven dat ik volgend jaar zal komen voorlezen: De poes van Máxima.'⁵

Brusselmans' buitenstaanderspositie vertaalt zich ook in het aantal prijzen dat hij kreeg. Slechts één: de Yang-prijs voor *Prachtige ogen* (1984). Die prijs, een oorkonde, moest hij delen met de dichteres Lut de Block, over wie

hij schreef: 'Blij dat ze daarmede was. In haar euforie begon ze terplaatse te rijmen en te dichten dat het een aard had. "Een oorkonde! Een oorkonde" dichtte ze, "'t Is een vierkante maar geen ronde!" Waarna de rest van de avond zich vlotweg ontpopte tot de saaiste bedoening sinds de haaruitval bij Herman de Coninck.⁶

Toch blijkt dat het uitblijven van prijzen hem steekt: 'Volgens mij wordt ieder boek waar meer dan drie grappen in staan, door de jury's gediskwalificeerd,' stelde hij in 2007.⁷ Twee jaar later zei Brusselmans, doelend op de krant *De Morgen*: 'Kijk, ze hebben een vooruitblik op het literaire najaar: de tien boeken om naar uit te zien. Sta ik niet bij. Daar kruip ik niet huilend van in een kuil, maar toch vraag ik me af: waarom sta ik daar niet bij?'⁸ En in 2010: 'Laatst las ik dat Arnon Grunberg een prijs heeft gekregen voor zijn gehele oeuvre. Dan denk ik: die wordt zeker *au sérieux* genomen omdat hij niets van voetbal weet. En de P.C. Hooftprijs voor Charlotte Mutsaers. Dat mens heeft vier boeken geschreven! Kennelijk word je alleen als een groot schrijver beschouwd als je acht jaar over een boek doet.'⁹

Literaire broedermoord

Brusselmans voelt zich als schrijver niet ernstig genomen, of zoals hij het zelf verwoordt: 'De literaire maffia heeft me al verschillende keren uitgekotst, opnieuw opgegeten, vermalen en weer uitgekotst.'¹⁰ Hij krijgt vaak het verwijt steeds hetzelfde boek te schrijven en dat bovendien te vaak. Zelf uit hij in interviews kritiek op auteurs die slechts spaarzaam publiceren: 'Schrijvers die zeggen dat hen maar een paar goede zinnen per dag invallen, zijn *losers*. Wat schiet je daarmee op? Stel dat ik een kasseilegger ben en maar één kassei per dag leg. En dan zeg: maar het is wel een goede kassei, hoor! Wat een *bullshit*.'¹¹

Om zijn positie in het literaire veld te bevechten, voert Brusselmans daarom al jarenlang een strijd tegen de Literatuur en haar exponenten. In 1988 publiceerde hij *De Geschiedenis van de Vlaamse Letterkunde* (een jaar later gevolgd door *De Geschiedenis van de Wereldliteratuur*): een werk dat er qua vormgeving uitziet als een literatuurgeschiedenis, maar dat een mengeling is van feit en fictie. Sommige auteurs, zoals Louis Paul Boon, worden erin opgehemeld, terwijl schrijvers als Stijn Streuvels en Hugo Claus op een speelse manier worden geridiculiseerd.

Sinds de jaren negentig worden dergelijke aanvallen feller. Vooral in de Guggenheimer-trilogie – een serie over een gelijknamige rijke en onbeschofte mediamagnaat¹² – gaat Brusselmans tekeer tegen schrijvende collega's. Dat doet hij niet door een serieuze polemiek met hen te voeren of

door diep op hun oeuvre in te gaan, maar door hen als personages in zijn werk op te nemen. Een hoogtepunt in dat opzicht vormt *Uitgeverij Guggenheimer* (1999). Deze roman zorgde voor enige beroering, omdat de Vlaamse modeontwerpster Ann Demeulemeester – die in het boek wordt getypeerd als een ‘dwergpoliep met puitenogen en haar van op haar pruim tot op haar rug’ – een tegen Brusselmans aangespannen proces wegens smaad en belediging won, waardoor het boek in België enige tijd verboden was.¹³

Sommige auteurs, zoals Kristien Hemmerechts en Tom Lanoye, toonden zich solidair en organiseerden een petitie. Anderen vonden dat Brusselmans te ver was gegaan. Het viel nog mee dat Brusselmans niet meer problemen kreeg, want in zijn roman worden meer bekende Vlamingen bij monde van het personage belachelijk gemaakt. Guggenheimer besluit een uitgeverij te beginnen en omdat hij niet vies is van corruptie en misdaad, ruimt hij concurrerende auteurs, zoals Jef Geeraerts en Monika van Paemel, uit de weg. De ‘grootste literaire broedermoord’ is de passage waarin Hugo Claus op brute wijze wordt mishandeld, wat tot zijn dood leidt.¹⁴ Diens echtgenote Veerle wordt eveneens gemolesteerd en aangerand:

[Guggenheimer] gaf een teken aan Jules. Die stak een hoop papier in de mond van Veerle Claus en brak vervolgens allebei haar armen en voor de zekerheid ook nog ’ns allebei haar polsen en haar tien vingers. Door de papierprop heen was haar gebrul nog enigszins hoorbaar, en daarom sloeg Jules haar voor het gemak buiten westen. Hugo Claus, door het geweld zijn vrouw aangedaan, was begonnen met kotsen van de afschuw en de schrik. Dat kwam Jules niet slecht uit: door de kotsmanoeuvres bengelde Claus’ tong uit zijn mond. Jules gaf er een zodanige ruk aan dat Guggenheimer even dacht dat de vorte vleeslap los zou komen.¹⁵

In een interview legde Brusselmans uit dat hij de bedoeling had gehad om Claus aan te vallen: ‘instituten zijn er om aangepakt te worden.’¹⁶ In die zin moet de passage worden gezien als een poging om zijn eigen literaire positie te verdedigen. Claus reageerde dubbelzinnig. Hij vond het kwalijk dat de roman werd verboden, maar noemde Brusselmans’ handelswijze ‘gemakkelijk en flauw’. Veerle Claus zei: ‘Brusselmans beledigt graag vrouwen. Ik denk dat hij een probleem heeft met zijn lul.’¹⁷ Kristien Hemmerechts was minder kritisch: ‘Als Herman zegt dat ik hangtieten heb, neem ik dat nooit persoonlijk op. Het is fictie.’¹⁸

In 2001 beklemtoonde Brusselmans dat hij met *Uitgeverij Guggenheimer* polemieken wilde bedrijven, maar dat dit niet gewaardeerd werd: ‘Vlaanderen kent geen polemisch vuurwerk. We zijn een tam volkje op dat vlak.’¹⁹

Ook in zijn meer recente werk zet Brusselmans zijn permanente polemieek voort. Sinds 2000 werkt hij aan de dertiendelige (fictief-autobiografische) romancyclus *Iedereen is uniek, behalve ik*, waarvan tot op heden drie delen zijn verschenen.²⁰ Hierin moet vooral Arnon Grunberg het telkens ontgel-den.²¹ Zo merkt de ik-figuur in de meer dan zeshonderd pagina's tellende roman *De kus in de nacht* (2002) op:

Ik weet niet wat die jongen eet, doch het is alleszins voedsel dat eerst een paar vuilnisbakken of afvalcontainers is gepasseerd voor het op Arnons bordje en vervolgens in z'n buikje is beland. Tegen iemand anders zou ik allicht subtiel zeggen: 'Laten we het even over uitvindingen hebben. Zo vond bijvoorbeeld in 1824 John Colgate de zogenaamde "tandpasta" uit...' enzovoort, je kent mijn subtiliteit. Maar tegen iemand als Arnon zeg ik zulke dingen niet [...] ik kijk wel uit om leden van onderdrukte volksgroepen te kwetsen. En Arnon is lid van minstens drie onderdrukte volksgroepen. Ten eerste dus de bekstinkers. Ten tweede de joden. En ten derde de rosse mietjes met een bril. Om te zwijgen over ten vierde: de stotterende Nederlanders die het willen maken in Amerika. [...] Ten vijfde, de jongens van één meter veertig met de klamme handjes waarmee ze niet van hun pikkie kunnen afblijven.²²

Brouwers versus Brusselmans

Wat is een polemieek? In 2011 pakte Jeroen Brouwers de pen op om Brusselmans van repliek te dienen wegens diens 'pseudopolemische aanvallen'. In het weekblad *Knack* publiceerde hij het artikel 'Drab, drek en bagger'.²³ De directe aanleiding was een artikel van Brusselmans in *Humo* uit 2010, over veertig jaar Vlaamse letteren, waarin deze de nieuwe generatie schrijvers bekritiseerde, onder wie Annelies Verbeke en Yves Petry. Volgens Brouwers hanteert Brusselmans een verkeerde opvatting van het begrip 'polemieek'. Natuurlijk is een polemieek een smaadschrift, 'maar de ideologie ervan verworpt verdachtmaking, vermoedens of verzinsels, beweringen zonder mogelijkheid tot verificatie.' Toen Brusselmans de modeontwerpster aanviel door over haar schaamhaar te schrijven, was dat geen polemieek: 'hij had ook met een steen een gat in haar hoofd kunnen gooien: alleen maar krenken om te krenken zoals het ene viswif het andere uitscheldt voor rotte vis, alleen maar omdat ze de pest aan het mens of aan vis heeft, is de polemist onwaar-dig, al is het zijn bedoeling om te krenken.'

Een ware polemist vervalt niet in beledigingen, aldus Brouwers, maar stapelt 'krenking bovenop krenking' met uitleg waarom hij zulks nodig acht.

Daarbij moet hij argumenten geven, gebaseerd op feiten en studie. Eén fout en 'de polemist kan het scalpel in eigen nieren stoten.' Als de polemist kritiek wil uiten op een schrijver, moet hij volgens Brouwers het privéleven van het slachtoffer 'buiten de vlammen' houden. Met zijn opmerkingen over Ann Demeulemeester polemiseert Brusselmans dan ook niet, maar lanceert hij 'balorige kroegpraat in de waan dat polemiekt hetzelfde zou zijn als gratuite gifspuiterij en laster.' Elders stelt Brouwers: 'Zijn gif is mestvocht dat hij de zijns inziens kritisch te bestrijden individuen met emmers tegelijk over het hoofd stort, zonder duidelijk te maken wat exact hem irriteert en tot woede drijft inzake de kunst of bezigheden van het luizengebroed onder zijn bril. Dit ongeargumenteerde strontgooien noemt Herman Brusselmans polemiekt, die "weg" zou zijn.'

Brouwers maakte zich boos over Brusselmans, omdat deze niet ingaat op het werk, maar op de persoon speelt, met zinnen als: 'De meesten zijn regelrechte halfflikkers, met oorringen, bakkebaarden, blessen, driekwart kaalkoppen, tuinbroeken, sandalen, en stinken naar stront uit hun bek.' Brouwers sprak naar aanleiding hiervan over Brusselmans als de 'laffe polemist, verkeerdelijk van mening dat hij polemist is', maar die enkel 'horkerig vulgair' is.

Besluit

Een jaar later reageerde Brusselmans op Brouwers, wiens artikel hij 'bedroevend slecht geschreven' en wiens roman *Bittere bloemen* (2011) hij 'compleet mislukt' noemde. Interessanter is de relativerende wijze waarop hij terugblijkt op de polemiekt: 'Ach kijk. Wat heb ik toen allemaal gezegd? Dat Annelies Verbeke een lelijk mens is, en dus niet kan schrijven. Tja, dat is natuurlijk de clou van wat ik doe. Terwijl dat een lief kind is. En wellicht voor veel mannen een mooie vrouw. Of nog: dat Yves Petry een stomme kop heeft, en dus stomme boeken schrijft. Ja, dat is *bullshit* natuurlijk. Maar dat is nu eenmaal wat ik doe.'²⁴

De slotzin geeft precies aan waar het om gaat. Brouwers bekritiseert Brusselmans en bestrijdt hem met de wapens van de serieuze polemist, terwijl Brusselmans als humoristisch schrijver vooral zijn lezers wil amuseren, door te beledigen en te choqueren en door feit en fictie te vermengen. Brouwers blijkt niet in staat Brusselmans' bedoelingen te doorzien en zijn humor te waarderen. Anderzijds is duidelijk geworden dat Brusselmans onophoudelijk zijn positie als schrijver wil veroveren en verdedigen, in strijd met concurrerende auteurs. Zo is Herman Brusselmans tegelijkertijd een permanente polemist en een vulgaire hork.

Noten

1. Over het fenomeen Brusselmans: Hellemans 1997.
2. Van Deijl 2011.
3. De Zoete 1998.
4. [Anoniem] 2008.
5. Versteete 2009.
6. Brusselmans 1990, 59.
7. Fortuin 2007.
8. Kouters 2009.
9. Blijboom 2010.
10. Kostense 1999.
11. Steyaert 2011.
12. *De terugkeer van Bonanza* (1995), *Guggenheimer wast witter* (1996) en *Uitgeverij Guggenheimer* (1999). Onlangs kwam er een vierde deel bij: *Guggenheimer in de mode* (2012).
13. Brusselmans 1999, 42.
14. Van Wiggen 2008.
15. Brusselmans 1999, 85.
16. Van Wiggen 2008.
17. Vlaeminck 1999.
18. Pleij 1999.
19. De Ceulaer & Rogiers 2001.
20. *Vergeef mij de liefde* (2000), *De kus in de nacht* (2002) en *Ik ben rijk en beroemd en ik heb nekpijn* (2004).
21. Over Brusselmans en zijn kritiek op Arnon Grunberg zie Honings 2012.
22. Brusselmans 2002, 164.
23. Brouwers 2011.
24. Claeys 2011.

Bibliografie

- [Anoniem], 'Het gaat niet meer. Ik zit in een impasse', in: *Humo*, 7 mei 2008.
- Blijboom, M., 'Herman & De Woody's', in: *HP/De Tijd*, 8 januari 2010.
- Brouwers, J., 'Drab, drek en bagger', in: *Knack*, 10 augustus 2011.
- Brusselmans, H., 'Yangprijs 1984', in: *De Brakke Hond 7* (1990), 59-61.
- Brusselmans, H., *Uitgeverij Guggenheimer*. Amsterdam 1999.
- Brusselmans, H., *De kus in de nacht*. Amsterdam 2002.
- Ceulaer, J. de & F. Rogiers, 'Ik voer propaganda voor de schoonheid', in: *Knack*, 28 februari 2001.
- Claeys, G., "'Het leven stopt op vijftig'", in: *De Standaard*, 27 augustus 2011.
- Deijl, F. van, "'Over vijftig jaar hebben alle mannen tietten'", in: *HP/De Tijd*, 12 augustus 2011.
- Fortuin, A., 'Ik kijk wel uit met die ironie', in: *NRC Handelsblad*, 21 september 2007.
- Hellemans, F., 'Apolitiek incorrect en multimediaal. Het fenomeen Herman Brusselmans', in: *Ons Erfdeel* 40 (1997), 380-386.

- Honings, R., "Een zeer onleuke klootzak, die wel kan schrijven". Herman Brusselmans over Arnon Grunberg, in: *Blauwe Maandagen* 4 (2012), 42-48.
- Kostense, J., 'Brusselmans begraaft strijdbijl', in: *Haarlems Dagblad*, 12 mei 1999.
- Kouters, S., 'Interview', in: *de Volkskrant*, 10 oktober 2009.
- Pleij, S., 'Boekverbranding', in: *De Groene Amsterdammer*, 10 november 1999.
- Steyaert, K., 'Herman Brusselmans op wandel met Eddie', in: *De Standaard*, 19 augustus 2011.
- Versteete, J., 'Zeg maar liever: een béétje succes in Nederland', in: *De Morgen*, 25 maart 2009.
- Vlaeminck, M., 'Hugo Claus niet solidair met Brusselmans', in: *De Standaard*, 8 november 1999.
- Wiggen, F. van, "En maar blijven lullen. Dat is voor mij de echte Claus", in: *De Pers*, 20 maart 2008.
- Zoete, F.W. de, 'Ik ben de André van Duin van de literatuur', in: *Hervormd Nederland*, 3 januari 1998.